

Alte Drucke

**Lerung ende || vermaenung met || bequame
gelijckenissen || wtgesproocken/ totter || Ghodtsaelicheit
|| dienstelick.|| ... ||[v. David Joris]**

Joris, David

Rostock, 1546

VD16 ZV 27234

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-148581

8
Lering ende

vermaenung met

bequame gelijckenissen

worgesproocken / totter

Ghodsaelicheit

dienstelick.

Reicht v ooren thot

Wijſſheit ende buycht v

Herte totten verſtande.

Prouerbiorum.

(* * *)

Wie v hoort
die hoort my/
wie v veracht
de veracht my
dat is/wie die
wysen veracht
die veracht de
wysheit daer
mede.

Die ewige da
gen dat syn de
soenen lichten
off tracht des
Geestes.

Alle die in Duechden
Heilicheit en Gherech-
teit willen opwassen / die
moeten sich daer toe leiden
en leren laeten vanden ver-
wynneren / off vanden die
daer in opgewassen sijn: ja

sy moeten een grôt opseen met alderneersticheit
hebben op die Wysheit / en achten dat heylige
verstant der Verstandighen seer kostel : Want
doert verstant werden Mans van Kinderen/
Verstandighen van onuerstandigen : Jae die
Mensch wert daer dör wedergebracht wt alle
doortlijcke duisternisse des ongeloofts in die ees-
wyge Daegen: daer hy die volheit sijnder zege-
ninge in ontffanckt.

Dat minste ghoet / naemelick / dat tijtliche
wort sonder arbeit/naersticheit of dagelicksche
bekommeringe niet vercreghen / soe en sal oick
dat meeste niet.

Dat Rycke des Duels of dieser verganes
felijcker werlt wort sonder lust/sonder vlytichs
sonder liefde en goetwillicheit niet erholden/sō
en mach dat onuergancfelijcke Rycke Gods en
Christi oick sonder dat niet erholden werden en
bestaen : Dan hert / sin en moet / kracht/ wille
ende lust moet daer toe ghedaen sijn : ten mach
anders in den Mensche niet bestaen.

Men mach geen mensch sonder gehoers-
samheit/getrouwicheit en gebuysaemheit te
rechte nae synen behaeghen dienen / alsoe oick
den

den Heere Godt niet : die alle dinck / oick dat
jnt verborzen geschiet / siet / kent ende weet.

Sonder toeferinge des gesichtes off der o:
gen wert geen vleisch in sijn schoenheit bekent
off bemint. Alsoe en mach Godt / dat hoochste
goet / die Heilige Geest des ewygen leuens /
niet gelieft en beschout werden sonder een stae
dige anschouwinge of der Zielen gedachtenis
se: Want datmen niet gedenckt off staedich en
versint / wert niet te rechte bemint.

NOTA

Dus machmen nu toeseen waer sich den ar
beit sijns herten off die begeerte der Zielen nae
streckt / want daer nae salmen in desen daegen
ontfangen en beloont werden. Keertmen de o:
gen tot dat licht / so werden sy een met dat licht
ende beschouwen all dinck recht doer dat licht.
Dan keertmen se in de duysternisse soe werden
se duyster ende beschouwen all dinck quaelick.
Daerom ordelen sy dan alle dinck quaelick / en
gebruyckent quaelick tot haerder eygener vers
derffenisse / pyne ende quellinge.

Daerom is dat licht / nemelick Christus de
gerechte Gheest des leuendigen verstants / een
kostelick Schar den genen de dat hebbē. Want
de dat hebbē inder zielen / de wandelen verlusty
gen en leuen daer in : ja sy vertroostē verhogen
en verblyden hār dār in / vele meer dan de rijcke
in sijn rijckheit / of de Edele in sijn edelheit.

Jacob dede sijnder Moder raet / dārom ver
trēch hy den zegen sijns Vaders: Als oick alle
wyse kīnderen de en lopen met Esau n3 jnt wil

44

der

de: dat is metten vleischelijcken / mer se volgen
met Jacob haerder Moder/der wijsheit/raet.
Dārom werde se van dē Geest des verstandes
hāren Vader/mer dat broot des leuens gespijst
dār dōr sy macht krigen dat leuen te leuē ewich

Het is vanden Heere gesproocken: Wie in
my geloof wt synen lyne sullen vloyen leuendi
ge waterē. Dārom ist V sō groten dinc̃ de sijn
inwendige oren tot wijsheit keert en̄ dērlitich
dz leuendige water wt den leuendigē ontsanc̃t
of wt den gelouigen waer neemt. De dat in sy
nen emmer of kruycke ontsanc̃t/dat is/in synē
sin vater en̄ dat bewaert/ sal in der groter heitē
en̄ droechten met den Godlofen niet als gras
verdorren/ mer groeyen en̄ als een Roese opblo
yen voer dat angesichte sijns gelieneden/tot ee
nen soeten ruecke in synen Lusthoene eewelick.

Alle watmen van herten liefst/dat seet ende
hoortmen geerne/en̄ daer peinst of denckten
stedich op. Wie nu den Heere bouen all dinc̃
liefst/verkoeren en̄ vertrouwt heft/de bewysēt nu
mer liefden en̄ stroye Roesen voer synē vrunt/
op dat hy weder tot vruntchap ghekeert / sijn
fracht met sijn Bruyt of sijn Lief vermengen en̄
haer dat leuendige Jaet niet en ontrecte.

Salomon/Christus/de gloriose Koeninc̃
des leuē en̄ vrees verenicht en̄ vermengt sich
nu met niemant inder wāheit dan met dē gōt
willigen: hy holt met niemant vrede dan met
goetwilligen. Howel hy nochtrans in sijn ganc̃
se lycham n̄z dan leuē en̄ vrede is/ so is hy noch
tans

Dat leuendi
ge waeter sijn
de woorden
des Geestes/
die daer witten
geloengen als
een fonteyne
vloeyen.

Die synen vru
ndt vruntchap
bewysēt nae sy
nen wille / die
stroyt roesen
voer synē vrūt

Sapien.
Die Geest der
wijsheit gaet
niet in en quāt
willige siele.

tans den quaetwilligen een doot/ last ende een
schrickelijcke tegenheit: daer sy sonder onderlāt
ouermits haer quaetwillicheit in gequelt en ge
pynicht werden. Daerom en is geen schoner
genoechelijcker oprechter wesen dan in Gods
gunsten liefden en bescherminge te staen/ in sy
nes liefs armē te rusten in sijnder vruntelicheit
te hoerueren / onder syne Roesen en Lelien toe
weiden/ sijn seeckere belofsten gelouich met den
oprechten te verbeiden: Want de almachtige in
sijnder trouwen en wārheit mach nē bedriegen

De Soon eert den Vader/ een vrome doch
ter eert de Moder/ de verstandige eert dat ver
stant/ de wysen de wijsheit: Also doen alle due
chdelijcke oprechte herten/ die eeren de duechde
en prysen alle oprechticheit: Sy verblyden sich
altijt in hār gedacnte/aart/geest en wesen: Sy
storten haer Ziele daer gheuillichlijck voer wt
en vōgen hār sinnen lichtertich met verlange
tot hārder enicheit en geselschap: Want duech
de doet verblyden/ onduechde brenckt in lyden.
Die duechde is doerluchtrich en blijft ewich.

Grote rijckedom/ gelt of goet wort wel lich
telick sonder arbeit/ moyte of sorge in onacht
heit versuymt en verteert/ mer ten is alsoe niet
te verfraygen. Also oick met theemelsche eeuwige
goet. Daarom sullen nu in diesen heilrijcken tijt
de twe Quelen of vōskens in des Heren wijn
gāden seer schadelick sijn/ hōwel sy klein geach
tet worden/ namlieck Traecheit en Onacht
heit. Daer weder en tegen geen loflijcker profy

a iij elijcker

Datmen licht
acht komt vae
ke tot ghroter
swaerheit.

Die eenige A
braham wort
een ontalbaer
geslacht.

telijcker dinc dan neersticheit/ lusticheit en vly
ticheit int goede. Want doer neersticheit en vly
ticheit werden schilligen van pennigen/ ghul
dens van schilligen/ twintich van thien/ duy
sent van hondert gemaect: jae ontellijcke schat
ten versammelt. Dit heft synen woeker en loep
veele lustiger int onuergenckelijcke dan int ver
genckelijcke. Want alsulcke winninge of mans
gangen worden vanden **HEER** seluest ges
uordert en gestuert/ op dat de goetwillige son
der seyleen int ghoede gheluck saelich opwassen
mach. Want gelijck dat eene golt dat ander ge
wint/ also brengt de ene duecht de ander voert
Het wercket/ woekert en voleint synen loop/
van een weinich tot oeuveruloedicheit/ van een
tot ontallicheit/ van de nederste nederheit/ tot
de hoochste hoocheit.

Die goetwilli
gen sijn de gō
de eerde.

Alsoe brenckt dat eenige weytenkornken of
moster zaden vande gōdigen Godt op hope
in de gōde eerde gezayt/ inde geloof ontfange/
ontellijcke oueruloedige vruchten voert: Daer
nae dat den winter gheleden/ alle onsturicheit
des onweders verby gelōpen/ alle tegenheit ge
dult/ de somer voortgekōmē is. Hierom we dat
gelouende ontfanct en derff niet ylen. Het is
van noeden dattet eerst van alle onweder en ve
le wederspoets geproeft/ met mennigerleie an
stoot ondersocht werde: Alsdan machmen met
lanckmoedicheit/ als een ackerman/ die nīe wt
uerfoeren vruchten daer aff verwachten: daer
alle appetijt in licht/ en mēnigerleie smaect der
soeticheit

Die nie vruch
te is de gepro
de duechte de
niet ten eersten
mer ten laets
sien voert
compt

soetichheit den menschen van voertkomt in die
benedijnghe des Heeren. Alle leuendige dieren
de wassen en kominē (soe sy niet belettet en weē
den) tot haer bestemde grootheit of menichuol
dicheit. Alle groene kruderen/bōmen/planten
wassen en bliuen niet in een wesen / dan sy koe
men alle tot den vruchten nae yegelijcks aart.

Sit neem ter herten O gy planten de in
den Vd:hof des Heerē geplantet sijt. Versuimt
den tydigē regin / en den dou vanden hemel nē
op dat gy wassende v knoppē blōmen/v blōmē
vruchten werde moegē/sō sal Christus de nieu
we Creatuur / dat Woort des Geestes en leuēs
een rechte aart en gestalte in v krigen : alsō dat
gy dat woort der gerechticheit/dat gy kintslick
opt eerste int geloue ontfangen hebt/dan man
lijck of volkōmen seē/smaēcken en tastē sult tot
leuendichmaeckingen en glorien uwer zielen/
welck sonder dat niet voertkoemen en mach.

Die vderhoff
is dat gelooff

Die knoppen sijn angenaem en pryselick
voerden Mey tijt: dan in den Meyen hebben sy
geen anseē om die menigerley schoenheit der
blomen. Wederomē als die tijt der nēger vruch
ten gekoemen is / soe en achtmen de blomen nē
om dat sō mennigerleye smaēck en soetichz der
vruchten voert gekoemen sijn. Alsoe oick nu: jē
de tijt is al gekoemen/dat die rechtuerstandigē
geen groet opseē/benoegen en behagē hebbē
an de bomen of planten/ de lange in den Voer
hof des Heeren gestaen hebben : de nu ter tijt
noch niet meer dan knoppen en bladeren / jae
allene

Christus or
belt niet meer
nā dat anseē
der ooghen wt
wendich
Esaias.

Sonder mi en
vermoeddy nē
Johan.

allene met een sichtbaerlijck wesen en met scho
ne spreekwoorden voert koemen en gene soete
vruchten/of een duechdelijck oprecht wesen na
den aart des stames off wijnstocks Christi an
den dach brengen. Want dat getuichenisse Go
des/ dat wt dat inwendige met waerheit vort
komt is veel meerder en statuastiger/dan dat
getuichenisse des menschen: dat de wotwendige
en letterwisen allene recht ont en en prysen: ja
dat ene moet dōr dat andere ver gaē. Nu mocht
einer kintlick vragen: Hoe sal ick daer toe kō
mē dat ick in de gerechticheit wasse/en in Chri
sto te rechte leuendich werde? Antwoort. Die
eerde en kan geen wassende fruyt voertbrengē
buyten de hulpe des naetuyrlijcken hemels: de
vrouw kan geen kintder baeren buyten de hul
pe des mans: Dat oge kan buyten dat licht nē
seen: Die Gemeente kan geen gerechte kintder
ren winnen buyten Christo: Die geloetige zie
le kan geen oprecht wesen tot Gods behaegen
en prijs voertbrengchen buyten den heilighen
Geest. Alsoe oick en moechdy niet int goede op
wassen/ten sy dat ghy uren mont oepent en
bidde om den hemelschen zegen/den
leuendigen Adem der Chraet
Gods/de vint woort der
Waerheit anghe
dient wort.

(***)

Dit kan of mach ick
niet onderlaeten an uwer lieff
den alle (die sich Gods en sijns Christi
beroempt/ iae de naeme daer van
draegende sijt) te schryuen.
Nemet ter Nerten.

Vn Schaepen kennen
(secht die H E K E)
mijn Stemme: sy hooren
ende volgen my nae: Dat
seg ick/ niet wt blyuē mach
jn deser als jn gheener tijt/
hyden wie ghisteren vers

schinen moet: iae ter laetster tijt aldermeest pers
fect ende waerachtich onwederleggelick: Dat
is/ dat sy jnt laetste sich niet / wie ten eersten/
geueinsdelijcken daer onder verbergen konnen
sullen die niet vander kudden en sijn. Elck sal
sich op ende hervoor jnt licht re seen gheuen an
die kentenisse der stemmen/ jn die gehoorsaem
heit en lieffde der Waerheit. Waer sulcks niet
en blijcke/ daer ist herte contrary van wille en
sin. Waer ouerst herte anders dan die stems
me roepet van sin ende wille is/ daer is gheen
gehoorsaemheit noch lieffde tot die kentenisse
der Stemmen Christi Davids. Wā dan geen
gehoorsaemheit noch lieffde an die kentenisse

A der

Esate:
Hiere.
Boze.

der Semmen Christi sy/ daer wort een toeners
sche aart/ een contrary herte/ sin/ wille ende
moet weder die Waerheit bewonden. In welc
ker quaetdoende aart de seluige sich oepenbaer
maect/ dat hy geen schaep/ dan het een wolff
sy: naedien hy niet om goet/ mer om quaet dōn
wt is. Niet om een wolff tot een schaep te mae
ken/ ende het schaep voer die wolff te hoeden/
sonder een schaep tot een wolff te maecken/ off
in die muyl te brengen: Niet soeckende te stich
ten/ sonder wt te roeden: Niet te beteren/ son
der te verderuen. Wacrom sy vanden Eenigen
Heerder Christo in synen stock te stucken gesla
gen ende tot niet gebrocht sullen werden/ soe
wanneer hy hem opmācken sal synen schāpen
te verbarmen ende te redden.

Die schaepen de ick hier mede meynende
wil wtspreeken/ sijn alle Christen gelouige her
ten/ die sich onder den **HEERE** Christo bege
uen en (wie een Vrouwe onder den Man) ver
willicht hebben. Die woluen of die bucken/ als
le gehoornde schaedelijcke dieren/ sijn die onges
loeuige quātwillige herten/ de haer seluen van
Christo affwenden/ namelick/ van die lieffde
der Waerheit scheiden: dat goede Woort/ Gos
des Wille ende Werck verlaeten ende Belial
verwilligen/ het quaede annemen ende doen/
naedien sy een corpus metten Duuel oder Sa
thanas geworden/ niet te beteren/ mer ganz
verduruen sijn doer haer seluen. Sō salse God
van

van sijnder Ludden aff schelden/ een affsondes
ringe met haer maecten/ seggende tot den quāt
doenders: Gaet van my ghy vermalediden in
dat Ewige vuyr: dwelck bereit is den Duuel
ende sijn Engelen. Dat is nu die boose verloes
ren Geest ende die mensch diese willich sijnde
dienen.

Tot den seluigen heeft Godt sijn stemme
alsoe op geheuen doer Apostolen en Prophez
ten: jae doerden Heere Jesum te voeren dreis
gende sulcks weten en verkondigen laeten/ dat
hy haer sijn dreigende arm in sijnder Almach
ticheit vertoenen sal/ met een toornich angesich
te ende vlammende verterende vuyr/ met beuin
ge ende wijntstorm op foemen.

Ouerst tot synen schaepen heeft hy troos
stelick / met een vrientlick angesicht voerscht
op te foemen: Want sy synen Wille ende Sin
naegenuolcht/ sijn Stemme gekent/ sijn Woort/
welcken sy lieuende gedaen/ sijn hongher ende
dorst gegeuen hebben / Namelick / haer saelics
heit: welcken sy oick bemint hebben. Wie oren
te hooren heeft die hoore ende waecke op: jae
seg ick/ waecke op tis tijt/ meer dan tijt.

Bidt / biddddt / bidt O gy goetwillige/
geloeuige/ gehoorzaemige herten/ op dat ghy
niet in die versoekinghe en valt. Seer toe/ ick
segt v/ die Duuel gaet om v te verslinden: mō
cht hem niet ontfoemen waecht gy niet op/ dat
gy die Stemme des **H E E K E A** hoorende
Aij niet

niet nae volcht/ende sonder opholden hydt/en
van herten het goede/Gods Wille begeerlijck
begeert.

Sijn verslindinghe is een wechneminge
van tgoede jnt quaede. Seet nu toe alle wat na
tgoede off duechde staet/die doot ende verdoes
menisse ontkoemen/ewelick leuen wilt. Hebt
daer acht op.

Soch troost v O gy Waerachtige Schae
pen Christi oder oprechte van herten hier mede
Is uwer eenige vanden Duuel verruckt/ sult
vanden getrouwen/eenigen/ gerechten Her
der gereddet werde: al had hy v al vander kud
den hen wech gedraegen / ende wel vast om te
verslinden in den muyl tuschen sijn kaecken ges
uadt/ soe suldy weder verlost ende hem ontruce
werden inder trouwen ende lieffde Christi des
Gesalffden Davids: Tsal sich soe in der ewig
heit beuïjnden by allen die van synen schaepen
sijt/ sijn Stemme der Waerheit hoort/ gelooft
ende kent: naeuolgende bist mynen raet ende le
re in den **HERRE**. Ende de luydet in summa
summarum alsoe: Dat sich elck bijt licht wel in
see nae Gods Woordt/ Christus Aart/ Geest/
Wil ende Sin ouermete / ende daer nae richte
oder schicke om den gelijck ende eens te werden
wie hy duslange der duuel ende sich seluen ges
west sy. Nu voort an den **HERRE** Christo le
ue niet meer sich seluen: Want den hooren wy
toe wie dat wijsf den man (menschelijcker wys
se te

NOTA

se te sprecken.) Soe wy dan Christi sijn ende
Godt toebehooren/sullen en moeten wy gheen
ander woort sprecken / geen ander wille wils
len/geen ander sin off meninge annemen/swy
ge doen/dan die syne: den wy eygenslijcken toe
foemen ende leuen moeten: Niet onwillich soe
die geuangenē / mer als Verlosten den HEE
RE met lust ende begeerten/ is onse lieffde oes
der herte anders tot onsen HEE RE ende Cos
ninc Christo/ Gods Soon inder ewicheit.

Hierom seet alle toe: Wachtet v voer die
betoeueringe der loegenachticheit/ ende die bes
toeringe die ouer die geheele werlt gaen sal: op
dat gy niet verruickt/ ydel ende lichtuaerdich ge
maect en wort in v ende doer v seluen / alsoe
dat gy v seluen schoenen / ende wel menen solt
ten waer sō quēt niet met v/ wiet by allen affal
ligen ende ongeloeuigen verdocht wort/ want
se Godt oeuereleuert in enen verkerden sin: doer
datse sinder een Leuende Fonteyne verlaeten/
haer seluen een vuyle schandelijcke cysterne ges
grauen/ die gelusten meer dan Godt ende sy
nen Christum: in welcken sy beholden oder sae
lich moeten werden / jae alle goet pan ontfans
gen oder doer genieten.

Legget dit wel ouer/ ende seet oft in v/de
al duncket een Christen te sijn) niet en is. Ach
lieue oeuerveinst v leuen/v dagelijcke bekom
meringe ende oefeninge: waermede ghy meest
ommeget/ in leeft of in verlusticht/ van spreck

Aij off

off mede ommedenckt. Ist niet vergancelijck
en tijtlijck/van eersche dingē: oder om vleisch
en blōt of om gelt en gōt/v eigen seluest lust en
begeerte te veruullen oder te verfrigen? Jā ge
wisse sicht en hooitme wel: Is v leuen en han
del anders dan off gy al ouerwonnen/ die saes
licheit hadt/ heel vernient wt vleisch in Gheest
gekeert stont: die vry sonder vrese onsochelijck
nae haerder herten goetduncken leuen? Ist an
ders voer waer ick woldet ghelouen ende daer
voer holdē: wanneer ick vermerckte dat v woor
den Godes waeren/ v leuen Christelijck/ v lust
Godes prijs/v begeerte des **HEEREN** Wil
le ende Sin waer: Daegelicks inder lieffden
wandellende/ den anderen socht voer tquaede
te hoeden/ ende tot dat ghoede socht te leyden:
Nu eylaes sichten contrary.

Sich voer dich/ trouwe is weinich. Die
lieffde veruult hier: Den Geest verfolct: Therte
slant int geloeue: Ende die boosheit neemt by
een yder die ouerhant: Belial en wort niet ghes
weert/off den Duuel wert niet wederghestaen
Die eene hant helpt die ander niet/ alsoe dat sy
alle vergaen moeten/ die de Stemme der waer
heit niet op en nemen/ sich anders niet en wils
len anstellen/ dat Rijke Gods geweldelijcken
jnnemen/ Ende mer den anderen in eenen sin
acorderende/ den **HEERE** louen/ van gan
zer herten soecken te behaegen/ tgoede verkies
sende willich te sijn/ mer alle quaede sinnen ver
wers

werpen/ haer seluen haeten ende teghenstaens
Nemet daer waer op ghy alle/die voert
Ewighe verderuen wilt bez
waert sijn.

Wie van Godt is der hoort en
bemint Gods woorden: Wie my
lieff heeft/ die holt myne geboe
den secht die **HEERE**.
(X. 7. X.)

Een kostelyck Klennoet.

Doit mijn kinderen de
mijn ziele onder waerheit
bemint. Wildy weten of gy
in de vruntſchap Gods ſtāt
van hem in lieffden bekent
ſijt/ſoe moet gy v aart/geeſt
ende weſen:v herte/sin/wil
le ende moet wel jnt licht onderſoecken : weten
off dat dubbeleert / geueiſt / goerdunkende/
moetwillich/ende van verkeerder booser ſtolter
aart/gantz grondich ſich ſeluen allene lieuende
is ende de met hem ſijn: oder datter alleen arm
ellendich/ſondich/franck ende faetyuich vol ge
brecks is: in welcken men geen hoemoet noch
berōminge/ſonder droefheit/ſchānte en ſchan
de genoelt. Dan dat verneemt die voergendm
de verkeerde aart niet. Daerom is dat nu ſoe
veel wel geſecht/ off den enen noch maer mens
ſchelijck verduruen ende geſchent/boos oder ge
quaedet is / dander beeiſelijck wetende boos/
naemelick moetwillich/stolt / jnt alderquaetſte
quāt verherdende/gōrdunkende/geueiſt/dub
beleert/den rechten Zelhont ende booswichte
van hert/ſin/ wille ende moet eensins/van aff
ualliger gelückter aart/ ten quāden/weder Wor
ende ſynen Chriſtum geneicht is: die lieuer had
dedat

de dat Godt niet waer / dan hy te schande / wt
sijn eere komen solde: die waerheit lieuer tot los-
gen (wanneert hem betreft) schelt ende holt/
dan hy loegenachtich ende niet oprecht solde ge-
houden werden: sijn seluer lieuer gepresen / be-
mint ende groot geacht / dan Godt: konnent an-
ders niet verdraegen / wanneer sy haer eere dār
hy verliesen solden. Iē alsulcke sijn etlijcke van
aarde / als sy dat in contrary naeder waerheit /
wie het recht sy / sinēcken ende proeuen moeten
soe vereysen en grimmen sy daer in: Om weles-
ker wille die rechte affghrondische alderbooste
hypocritigen aart / dat lams kleet (hoe geheel
hem den aart en dat wese in tegē is) sich lieuer
antreckt / hem seluen laech maect / klein / arm
ende niet bekent / op dat hy des te bet in waers-
dicheit eere ende glorie bliuen / voer heyligh /
vroem ende oprecht gehouden werden mocht /
dan hy Godt sijn rechte eere / der hem vanden
seluigen in sijn schande toekompt / geuen solde.
Soe gy v mijn kinderen soedanch van herten
benijnt / soe moechdy secker dencken dat gy ins-
den haet en gramschap Gods staet / Euen als
die sijn viant ende niet sijn vriend sijt. Daerom
ondersoeckt v seluen immer alle weghen / ende
proeft v herten / die gront dīnder zielen / al v
gemoet / op dat gy weet off gy int gelooue staet
Gods vriend oeder viant bist oder niet. Want
soe gy v herte gevoelt veele lieuer Gods vriend /
dan sijn viant te sijn / sō en ist niet gār wt. Son

der wārt dat gy v niet van sijnder aart in geen
der wyse / dan bet contrary in alle maenieren
met v wille / herte / sin ende moet onberouwes
lijck beuont / soe waert ghewisselick wt. Welck
van noeden waer te weeten / op dat ghy v dan
daer in ontfetten / tot achterdenckinge ende bes
weginge koemen solt. Jae by aeuentyr v dan
heel wel veranderen / en anders van sin laeten
maecken solt van herten / soe gy in sulcken ghes
ichte rouwe tegenwoordich van sulcken grus
welijcken aart by v beuont. Om hier niet suys
melick in te sijn ist van noeden te ondersoecken
diervijl het licht by is. Wie oeuerst die dyysters
nisse lieuer heeft ende niet seën en wil / die heeft
sijn oordel al wech / jae al wech: hy gaet daer hy
gaet / hy gaet in de verdoemenisse. Daerom on
dersoeckt ende proeft v seluen wie ghy sijt: Dat
gy oick effter Godt bydden / vast an holden en
v onder sijn hoocheit en moegentheit jnt Woort
willich gelijck dōr die kentenisse sijnder almach
ticheit begeuen moecht. Ouerst wie sich in den
Aart / Geest ende Wille Christi van herten jnt
ondersoecken gesint vynt / sal in sijn Aart ver
blyden / hem sonder onderlaet dancken en loez
uen / dat hy v een goeden sin / aart ende gheest
doer sijn lieffde jnt Woort der Genaden by ge
lechte ende sonderlinge verkoeren heeft: daer in
een lust ende verhoeginge scheppen / alijt hoe
langer hoe meerder.

Alsulcken aart / geest ende wesen bemine
die

die **HEERE**: Der anderer / wie ick ghesecht
heb/ ontfent hy: Jae die ontfent hy/ seg ick: en
ick/ die **HEERE** sy loff/ oick. Nochtans sul-
len alsulcke verkeerde herten/ moetwillige stol-
te quaetdonders/ rechte Engelen oder Dienars
des Duuels oick/ wie geschreuen is / stoltelick
foemen kloppen/ seggen **HEERE HEERE**
doet ons op. Wat teicken is dat/ off waer wt
sal haer dat foemen? Naemelick daer wt / nae
mijn verstant/ Om dat sy sich gheen stolticheit
ontfeen/ haer gedocht hebben oick Gods Volck
te sijn: goede werken (daer sy haer op verlae-
ten) ende synen wille gedaen hebben/ in synen
Naeme die Duuelen wt gedreuen/ op der strae-
ten gepropheteert/ de schrift wt gelecht te heb-
ben: Nochtans sal haer de **HEERE** dies niet
te minder antwoordende seggen: Gât van my
gy quaetdoenders/ ick kenne v niet: jae hebbe v
noyt gekent/ te weten: daer voer goet genoegh
off waerdich angeseen mijn Rijkje in te ghaen.
Hoe dat? Alsoe: Want wie daer wil ingaen of
dat innemen/ moet dat wie een kinteken / dat
is/ in eenuuldicheit des herten innemen ende
besitten: Dat alsulcken verkeerden / schalcken/
listigen voergenoemden aart niet willen/ noch
om der schanden ende haerder eeren willen n-
en konnē. Dan alsulcken stolten/ moetwilligen
verkeerden Aart/ de naectur/ nae mijn begrip/
soe niet ingelijfft/ ten eersten byghelecht en is/
sonder is naemaels naeden val Ade/ inde Dra-
eck

eck van soeuen hooffden/dolde Slange/daffal
lige mensch/ doer ongelouicheit ende schalcks
heit (die sich in den tijt off woort des gelooffs/
ende simpelheit Christi eerst recht verrept) hoe
langer hoe meerder innerlijck toeghefoemen.
Daerom hoedt v van sulcken wesen ende geest
alderongerechtheit. Ten mach oick anders n^z
sijn/ dat sich ongelouicheit ende schalcheit ver
reppen off opwerpen konnen/sonder tghelooff
ende de eenuuldicheit off simpelheit: Euen wie
twee sonder een niet bestaen moegen: Want te
gen kan niet eer foemen voer dat meede daer
eerst sy. Wie sich dan noch in der tijt dat Godt
ons wil mede oder hulperich sijn achterholt en
sulcks weygerende is/ die neemt die verkeerde
tegenheit an/ en wort gantz verkeert inden ver
keerden aart. Waerom hy die/ seg ick/ derhals
uen ontkennen sal/ jae segghen wil ende mach
met waerheit: Ick hebbe v noyt ghekent. Dat
oick alle waere geloeuigen oder heilighen met
hem insgelijcks amenden off stemmen sullen.
Dan dat en sal/ wil/ kan noch en mach hy niet
totten armen sondaren oder francken ende fae
tyuigen/ die vol gebreecken ende yaemericheit
den sonder haeren wille sijn. Waerom? Daers
om dat hy sulcks gelijck met haer in een gelijcke
wesen versocht/ die elendicheit en tentacie ghes
proeft heft nader scirfuyre/ soder n^z de verkeer
de/dubbeleerde moetwillige bosen aart. Daers
om is de hier wgesloeten/ dat hy vry hier segs
gen

gen mach met waerheit: Ick ken v niet: jae heb
be v noyt geket: Bidde oick niet daer voer/ dan
voer die niet en wisten wat sy deden: Ghebiet
dermaeten oick niet/ dan contrary wort benon
den/ verstaet: Naemelick/ dat sy syne vianden
den goeden Geest der Genaden in haer seluen
daernae in een anderen wt haet ende nidiheit
werede sijn: Des sijn sy hem vreemt en onbeket
en werden verde van hem verscheiden/ heten
gan metten dunel en syne Engelen als vermale
dijt: te weten/ quaet gesproocken off dat niet
en doch gheordelt: derhaluen int verlies ende
eeuige helsche vuur wech gewurpē. Daer vdr
ons die **HEERE** doer synen beminden wil be
hoeden altijt ende eeuwelijck.

Kinderen wachtet v voer sulcken Goe
losen Boosen sin/ ende quaede verkeerde wils
le. Dan holdet v altijtronder de gehoor
saemheit der Waerheit Christi/
in een nederich ghemoet
ende reyne Dese
des **HE**
REN
Amen. Amen.

Neemt waer.

DErwint v seluen wildy
rust met Christo in Godt der
ewicheit vinden.

Hoort noch en geloofst v seluen niet / mer
alleen die ewige wijsheit ende waerheit. Ghes
des van den hemel / soe suldy in alle dingen vry
worden: ende met rust vriedelijck in woenen.

Diese blitschap / rust / leuen vrede en vry
heit verwacht inder hoopen des aenstaenden le
uens die daerom niet eer toekomen / in onser
herten verschynen mach / voer de bitter doot ge
proefft / den Belck des Lydens int vleisch / in
wendich bysonder wtgeleekt en is. Goit v dā
tegen jaec tegen v seluen / want van daen sal v al
le quellinge ende verdriet opkonden / nae gy ter
Werlt int vleisch gelust ende geleeft hebt. Ick
bestaet recht te procuen / in alle manieren tonz
deruinden. Daeromme wildy geen grootten
doot / last / noot / soz en perijckel nenen swaeren
arbeit hebben / soe hoet v dat leuen ende de lust
int vleisch te bekennen. Beert v ogen af en vliet
die begeerlicheit der Jonckheit / de schaduwē
deser arger werlt: treckt an die rechtuaerdicheit
dat blinkende syden kleet der simpelheit en on
noesheit. Siet niet op dat doolen der Kindes
ren / noch op die onachtsamheit der onwysen:
dan volcht die Gerechtige inder gerechticheit:
die

NOTA

die waerachtighe jnder waerheit ende die wyse
jnder wijsheit Gods nae. Kentze en bemintse:
Want ist dat gy alsoe doet en jnt licht wandels/
soe sal v leuen verhooghen/ v gesicht van
daege tot daege verklaert werden en
ewich vast blyuen onuerstoort
herschende jnder Ewics
heit met Christo op
synen Stoel oe
uer al ge
bene
dijt jnder Ewicheit.
A M E N

Antwoort tegen die sich beflaecht dat hem alle quaetheit oick inder sieck ten ankompt.

Set ick beuïde in God
die alleen wijs/ verstandich
en voersichtich in allen boes
nen allen is/ dat hy den me
sche (den hy tot hem roept
ende wtuerfoeren maecken
wil) doer alsulcke manieren
proefft ende besoeckt: dattet oick schijnt off hy
hem (die mensch) meer arbeide tot schande en
vuyl te maecken/ dan heerlyck off schoen. Dies
niet te min/ naedien die mensch soe seer schans
delijck/ vuyl ende ongerechtich van sich seluen
off wt sich seluen is voerden **HEER**/ dan
niet by sich seluen/ soe ist van noeden dat hem
Godt (die sijn suueringe ende heilichmaectin
ge/ saelicheit ende gesontheit is) hier toe leyde
sichtbaerlijck geue in te seen wat hy is ende hoe
danich hy is/ tot loene sijnder genaeden. Daer
ons die **HEER** geen ongelijck off quaet me
de andoet/ neen: Wie dat waent die mist: Off
daer doer murmurieren/ onghelooffelijck ende
wantrouwende dencken/ dat is/ noch meer ars
geren wolde/ die waer quaelijcke te helpen/ jae
bad

had gheen lust noch wille van Godt / mer wel
doer sich seluen geholpen te werden: welck ons
moegelijck is. Daerom al waert dat sulcke ver
soeckingen nieuwers anders toe nutte en waes
ren/ dan sulcke verkeerde heimelijcke gedachtes
nissen wten afgront des herten op te loesen/ so
waeren sy hooch noedich/ om die mensch al ges
heel suyner ende oprecht te maecken. Ouerst nu
leyden die onderuïjndende krancheiden de men
sche tot alle nedericheit off demoedicheit der zie
len/ geuen hem kentenisse sijns selfs ende Go
des/ den hy daer wt te waerdiger in sijn gunst
ende ghenade/ lieffde ende trouwe vermerckt.
Dan ist dat hy hem tot gheen demoedicheit wt
sijnder krancheit begheeft / ende dat hy teghen
Godt schalckelijck off weder synen Christum
murmurierlijcken ende archelijcken denckt/ soe
ist een teicken (heeft hy an sulcke dinghen een
welbeuallen / dat hy daer niet ouer bedroeft
off omme bekommert / toornich euer sich sel
uen is) eens Godtloosen wensens/ dat hy hem
seluen wyser dan Godt in sijn herte holt / dies
wyl hy den handel Godes/ die daer toe oprech
telijck schiet / veracht ende niet ghoet en holt.
Alsulcke herten sullen beuonden werden hoe
moedich/ stolt ende eerghierich / jae die rechte
bespotters der Waerheit. Want naedien sy
van Godt/ daer sy haer ten eersten toeghekeert
hebben/ niet reuerentelijck ontfanghen / ende
in hoocheit oeder in eeren waerdich ghehouden
mer

mer in nederheit ende kleinicheit/ in verachtin
ghe der schanden ende schaemten ghestelt / ter
hellen gheleit worden / al daer sy in sijn / stoets
ten ende quetsen sy haer / ende argheren an
Godes Wille ende Woort der Ehracht/ achtens
de dat voer een Last / Pyne / Lyden ende vers
driet: Verhaluen hy haer als een last van hem
werpen wil om der onwillicheit / ongheloo
saemheit ende wederspannichteit: Want sy en
willen niet seën dat recht/ ghoet ende waeracht
ich is / en van Godt an haer ten besten bewes
sen wort sonder well wat boos / onrecht/ ghes
loeghen / haer seluen tot schaede ende bedroch
is: dat willen sy an haer seluen en tegen eenen
anderen doen; dan niet weeten / daer voer soe
selijck (wiet hy Godt off voer die **HEER**
is) anseën. Nu oordelt off die hier in Godt
ende synen Christum niet vernichten off mins
der/ haer seluen ghroeter ende meerder off bees
ter holden willen: Seet off dit niet die rech
te gheestelijcke toeuenaers/ die den gheestelijcs
ken Moisen ende Aaron wederstonden en sijnt
Wat ist anders dan sy haer quaetheit oeder
haer seluen ghoet holden. Daermede bewes
sen wort dat Godes ghoetheit ende synen Chri
stum quaet ende niet ghoet en is/ jae louter los
gen ende bedroch.

Dit is der affalligher booser menschen
aart ende gheest / anders niet dan Godt toe
contrarieren gheneicht met hert / sin / wille en
a ij moet

moet. Daerom scheidet v daer aff: Ghelooffe
noch en betrouwt v seluen niet/ die Godt ende
sijn Woort / die Waerheit / ghelooff ende bes
trouwen gheeft. Hoort niet nae v seluen: ghe
loofft niet v seluen / acht niet v seluen / lieft
niet v seluen / soect niet v seluen / noch en prijs
niet v seluen / noch alle die v achten / gheloes
uen / lieuen / prysen off anhanghen. Seet toe/
seet toe / het is v ghesecht. Boompt tot v selfs
ghesichte: dat is / tot dat Licht der Kentnisse
Godes ende sijns Christi: anders vermoecht
dij niet. In dat ghesichte des waerheits ende
leuens salt andere wt ghedaen werden ende
sijn bedroch onder ghaen: Sal sich soe beuijns
den. Soect ghy nu het schaedelijcke bedroch te
ontfoemen / soe laet v die ooghen inden Geest
der Waerheit int sondelijcke vleysch oepenen/
ende v daer inne dooden / verneederen ende
alle verdriet in toe brengen: Dus anders kont
ghy niet verlost werden: Ghedenckt dat ick
v te voeren ghesecht hebbe. Soe gheeft die
H E E R E zijn Ere eer dant duister nacht
wort ende Gods toorne anheft. Dat is nu in
der tijt als ghy v schande seende anneempt
ende bekent rechtelijck te draeghen soe langhe
die H E E R E v dat kleet affneempt. Mer
dat woort Schande spreek ick wt alle onghes
rechticheit ende vuylcheit by den H E E R E
seg ick / nae sijn oordel. Dat is nu nae dat ghes
ichte synder schoenheit ende hoocheit/ gherech
ticheit

richeit ende duecht wt ghesproocken: niet nae
des menschen.

Hier toe moecht ghy v O mensche niet te
ghoet holden / off ghy sult een Duuel weder
Godt ende synen Christum bevonden werden.
Waerom? Daerom dat ghy boos / arch ende
quaet / vol onreinicheits ende ongerechtheits
bist. Hoe kont ghy v dan soe ghoet holden /
daer ghy doch quaet bist? Hoe sijn woldet sluy
ten als sich een vuyl / poekich ende rappich / on
ghesont mensch suyner ende schoen hielt? solt
niet? Off dat sich een arm frantc mensch rijck
ende sterck hielt: waert niet seer verachtelijck?
soy arme hoeraerdicheit stinckt voer sinte Lz:
sabet: jae voeral man / wat doetet dan byden
HELE: die alleen suyner / heilich ende ghes
rechtich sijnde / nochtans onse vuylcheit ende
schanden kleet ghedraegen heeft. Solt ghy v
daer toe te goet holden? neen: Gy sult dat drae
gen: Hier een kleyne tijt off hier nae ewelick / ja
ewelick: Sal sich soe beuinden.

Daerom mijn lieffsten arghert v niet an
Godes / sonder an ws selffs werck: laet v her
te dár inne vermindert / nedericheit mismodich
ouer v seluen werden: als de v seluen niet meer
alsoe hoozen / geloeden / lieuen off betrouwen
wil doer die onderuindinge sijnder verderffes
lijckheiden. Dan hoopet altijt in den HE
LE: Holdet van hem jnt goede des toe meer /
hoe ghy v in meerder quaetheit beuijnt. Want

a ij ick

ick heb v gesecht dattet des **HEEREN** werck
is tegen ons: dat hy ons seluen in kragt des bo
sen affalligen aarts wil laeten seën. In welker
Basiliscus gesichte wy steruen moeten. Dan
weinich hebben daer een lust off begheerte an;
ten sy dat sy verstandich int woort bericht sijn.
Ende seet hier inne wort ons tgelooft doer ons
geboeden ende in gegrondet: **Wt welken**
die waere nieuwe Menschē Godes
heerlijck met kracht tegen sonde
Doot/Duuel en Helle ver
schijnt tot loene sijn
der heerlijckheit.

AMEN

**Wtgegaen int Jaer 1546,
den 4 Mañ.**